

НЕУСПЈЕХ "ДОХА" РАЗВОЈНЕ РУНДЕ ТРГОВИНСКИХ ПРЕГОВОРА

*"Треба промијенити ток догађаја. У том циљу,
треба промијенити дух људи. Ријечи нису довољне...
Потребна је дубока, стварна, хитна и драматична
акција, која мијења ствари и утиче да се обнови нада
у коју су народи готово престали да вјерују."*

(Жан Моне, у говору поводом стварања
Европске заједнице за угаљ и челик)

Апстракт: „Рунда преговора о развоју“ започела је 2001. год. у Дохи на иницијативу СТО, а сви досадашњи покушаји да се преговори успјешно доврше пропали су. ББЦ је дао вијест која је гласила овако: „Преговори који су требали помоћи милионима људи да се извуку из биједи, пропали су.“ Послије састанка министара трговине у Сијетлу, САД, 1999. године који је проглашен неуспјелим, министри трговине из 140 земаља су се окупили новембра 2001. године у Дохи, Катар, да започну нову рунду трговинских преговора. Ова рунда преговора је постала позната под називом Развојна рунда преговора. Међутим, неколико година касније постало је јасно да ни она није испунила очекивања. До посљедњег дана се није знало какав ће бити исход. Након маратонских 14-сатних преговора између Америке, ЕУ, Јапана, Аустралије, Бразила и Индије, Паскал Ламу, генерални директор СТО-а, је прогласио преговоре неуспјешним, у Женеви, 24. јула. Основни разлог пропалих преговора је сектор пољопривреде. Залагање за дупле стандарде –развијени чланови СТО-а, на једној страни субвенционирају властите произвођаче, а на другој присиљавају земље у развоју да отворе своја тржишта њима. Подешавањем правила која одговарају њиховим специфичним потребама, ове земље су себи дале за право да субвенционирају своје произвођаче скоро без икаквих граница. Од усвајања Споразума о пољопривреди у 1995. домаће субвенционисање у земљама ОЕЦД-е земљама се није смањило, већ повећало.¹

Кључне ријечи: ‘Доха’ рунда преговора, СТО, либерализација трговине, субвенције, пољопривреда.

¹ Илустративно, субвенција на једну краву је у Јапану чак 7\$.

1. Увод

Почетак нове рунде трговинских преговора озваничен је на Министарској конференцији СТО одржаној у Дохи (Катар), 9-14. новембра 2001. године. Процјене Свјетске банке биле су да би користи од уклањања препрека у трговини могле да се крећу у оквиру 250-620 млрд. долара годишње, при чему би земљама у развоју припало између $1/3 - 1/2$ ове добити, што је више од годишње помоћи овим земљама.²

Слијед 'Развојне рунде преговора'

Четврта министарска конференција- ДОХА (КАТАР), 9 - 14. новембар 2001.

- Значајан резултат је био улазак Кине и Тајвана у СТО.
- Основни задатак је био да се започне девета рунда преговора.
- Усвојена је тзв. Агенда развоја.

Она садржи слиједеће области:

- пољопривреду,
- услуге,
- рјешавање спорова,
- електронску трговину,
- животну средину.

Декларацијом из Дохе, у сектору пољопривреде, постигнута је сагласност земаља чланица СТО за вођењем преговора који за циљеве имају значајно унапређење тржишног приступа, редукцију, до потпуног уклањања, свих облика извозних субвенција и значајно смањење трговинско-дисторзивне интерне подршке.

Пета министарска конференција-КАНКУН, 13 - 18. децембар 2003.

- Задатак – допринос прогресу у примјени развојне Агенде из Дохе.
- Расправа је обухватала питање обима и квалитета извршених задатака.

Завршена је без концензуса.

Шеста министарска конференција -ХОНГ КОНГ, 13. – 18. децембар 2005.

Вођене су консултације о:

- пласману на тржиште непољопривредних производа,
- формулама и другим детаљима који одређују скалу редукције у области царина за хиљаде производа,
- правилима СТО-а,

² McGuirk A., 2002, The Doha Development Agenda, Finance and Development, Vol. 39, No.3

- друге развојне теме.

Изражена су неслагања о великом броју питања. У саопштењу је изнесен став да је постигнут скроман напредак на плану либерализације глобалне трговине. То саопштење је објављено пошто је СТО објавила нову декларацију, којом се одређује привремени датум, 2010. година, до када би богате земље требало да престану да субвенционирају извозне пољопривредне производе. Индијски министар трговине изјавио је: "Самит министара у Хонг Конгу имао је за циљ да одреди смјер акције. Како је сада одређен правац, треба да добијемо на замаху. Ми сада не можемо да дозволимо да се са таквом неправдом настави."

2. Неуспјели завршетак 'Доха-Развојне рунде преговора'

Процес који су чланице СТО започеле у Дохи, са циљем да се отклоне баријере у глобалној трговини, довео је до усаглашавања 18 од 20 тачака, али није било могуће премостити разлике у мишљењима око деветнаесте. По речима Паскала Ламија, директора СТО, ради се о захтјеву земаља у развоју да се задрже механизми заштите прехранбених производа, који би им омогућили да у случају претјераног повећања увоза повећају тарифе и сниже цијене домаћих пољопривредних производа. Најгласнији заговорници да се задрже заштитне мјере у прехранбеним производима биле су Индија и Кина, земље чије економије играју све значајнију улогу на свјетској сцени. Последња ставка Доха преговора, везана за памук, није ни разматрана.³

Велика слабост "Уругвајског споразума" је то што допушта богатим земљама да вишак својих производа одлажу на свјетско тржиште, спуштајући цијене до те мјере да локални произвођачи не могу бити конкурентни. Субвенционирање производње памука од стране Владе САД-а, на примјер, је стимулисало вишак производње памука који је довео до смањења цијена на свјетском тржишту памука. Као резултат, извоз памука из подсахарске Африке је претрпио губитак од 301 милион УС\$, само у периоду 2001/2002. Тако су се животи милиона ратара у Африци који су се бавили узгојом памука нашли у опасности.

О питању царина, на одређен број производа су царине развијених земаља изузетно високе. Тако, нпр., царинске стопе на већину потрошачких, пољопривредних и радно-интензивних производа су 10-20 пута веће од просјечних укупних царинских стопа. Илустративно, царинске стопе САД на увоз одјеће и обуће се крећу у просјеку око 11%, а појединачно достижу ниво од 48%, па су вриједносно ова два производа донијела скоро половину царинских прихода САД-у, а чиниле су само 6,5 % увоза (табела 1).

ЕУ, нпр, примјењује царинске стопе од 236% за месо, 180% за цереалије, 17% за спортске патике, а царинске стопе за електронске производе ријетко прелазе 5%.⁴

³ www.economy.rs, pristup 26.02.2009.

⁴ Kovačević R, (2004), STO i liberalizacija poslije Dohe, Privredna izgradnja br.1-2, str. 18

Табела 1.

Обућа као главни извор царинских прихода у САД
(у млрд. долара)

	Vrednost uvoza	Carinski prihodi
Automobili	110	1,60
Обућа	15	1,63

Izvor: United States International Trade Commission, 2001.

Земље у развоју које извозе примарне пољопривредне и радно-интензивне производе, као што су текстил и одјећа, веома су погођене царинском политиком развијених земаља, нарочито различитим стопама за разне земље.

Нпр, на увоз од 2,5 млрд. долара из Бангладеша (главни извозник одјеће), САД су наплатиле царину од 331 млн. долара у 2001. год, што је незнатно више од 330 млн. долара царине наплаћене од Француске (табела 2). Сходно томе, сиромашне земље се суочавају са највећим ефективним царинским стопама, које су и до 5 пута веће од царинских стопа које се примијењују на увоз из развијених земаља.⁵

Табела 2.

Сиromašне земље и ефективна царинска заштита

	Uvoz SAD (у млрд. долара)	Naplaćene carine (у млн. долара)	Per capita GDP (долари)
Bangladeš	2,4	331	370
Francuska	30,0	330	24170

Izvor: United States International Trade Commission, 2001.

Царински системи се разликују међу разним земљама, у зависности од економских проблема са којима се суочавају те државе. Сходно томе, једна величина не може одговарати свим земљама.

Принципи отворене привреде се селективно и по потреби примјењују. То је »идеологија богатих«, »капитализам без рукавице«, »нова верзија старе борбе неколицине богатих против већине сиромашних« и »коорпоративни меркантилизам«, које помиње Н. Чомски⁶. Он пише: »Доктрина слободног тржишта се појављује у два вида. Први је онај званични који се намеће незаштићенима.

Други је онај који бисмо могли назвати »стварно постојећом доктрином слободног тржишта која гласи: тржишна дисциплина је здрава за тебе, али није за мене, осим ако ће ми донети привремену предност«⁷ и даље: »за тебе тржишна дисциплина важи, а за мене не важи, осим у случају да, 'игралиште' нагиње на моју страну.«⁸

Американци су тражили да Европљани смање своје увозна царине за просјечно 66 процената. Европљани су пристајали на 39, а такозвана Г20 тражила

⁵ Kovačević R, (2004), STO i liberalizacija poslije Dohe, Privredna izgradnja br.1-2, str. 19

⁶ Comski, N. (1999), Profit iznad ljudi: neoliberalizam i globalni poredak, Svetovi, Novi Sad, str.38

⁷ Ibidem, str. 39

⁸ Ibid, str. 77

је 54 одсто. У индустријском сектору тридесетак процената држава с реформи-саним економијама слаже са са снижењем тарифа од 19 до 26 процената.⁹

Нацрт новог текста споразума, који су предложиле индустријализоване земље, а посвећен је третману њихове робе на тржиштима земаља у развоју, није прихватљив и мораће да буде одбачен, саопштио је индијски министар за трговину Камал Нат.¹⁰ Индијски министар је рекао да је његова земља спремна за министарски састанак, али да је прије тога потребно смањити све разлике како би споразум, који има и пољопривредни аспект, коначно могао бити постигнут. У последњим поднијетим текстовима се предлаже смањење царинских баријера на пољопривредне производе у развијеним земљама од 54 одсто и 36 одсто у земљама у развоју и смањење пољопривредних субвенција од 75 до 85 одсто у Европској унији, те у распону од 66 до 73 процента за Јапан и САД.¹¹

3. Пољопривреда

Пољопривредни сектор у земљама у развоју је критичан за поуздану производњу хране, смањење сиромаштва, као и економски раст. Стога је од велике важности да су правила која усмјеравају трговину пољопривредних добара заснована на томе да помажу пољопривредни развој у овим земљама.

Високе тарифе у развијеним земљама ограничавају тржиште и могућности проширења тржишта земаља у развоју. Као резултат, либерализација тржишта пољопривредним производима је донијела корист малом броју мултинационалних компанија које доминирају овим тржиштем и одређеном броју земљопосједника у развијеним земљама.

Поред увозног приступа и извозне подршке и ниво интерне подршке пољопривреди представља један од три кључна елемента у преговорима у сектору пољопривреде. Приступ тржишту пољопривредних производа у развијеним земљама врло је тежак, а често и немогућ. ЕУ, углавном захваљујући врло издашним субвенцијама има невјероватне вишкове пољопривредних производа, а сличан је случај и у Сједињеним Америчким Државама. То је појава стара много деценија и у преговорима око формирања ЕУ политика према пољопривреди била је једна од најтежих тачака преговора.

Субвенције у пољопривреди некад су служиле развоју, а данас служе углавном као полуга којом се одржава неравнотежа између 'развијених' и 'неразвијених'. Због чланства у СТО, земље 'трећег свијета' су биле приморане укинути већину ограничења за пласман увозних пољопривредних производа на своја тржишта. Потом се показало да је несметани увоз пољопривредних производа на тржишта трећег свијета уништио домаћу производњу у тој мјери да је у неким државама завладала глад. Локална економија, која је функционисала на малим фармама са пар говеда, пропала је јер су концерни попут Нестлеа на тржиште

⁹ www.emportal.co.yu, 23.5.2008.

¹⁰ Ibidem

¹¹ www.emportal.co.yu, 23.5.2008.

донијели млијеко у праху, уз цијену којој таква екстензивна производња није у стању парирати. Слично је заправо свугдје, укључујући и Индију.

Са своје стране, високоразвијене земље нису на подручју отварања приступа својим тржиштима учиниле готово ништа. Субвенције пољопривреди у ЕУ су дио друштвеног и економског система. Осим стимулисања властите производње, развијене земље су заштитиле властита тржишта високим царинама које потпуно онемогућавају увоз из неразвијених земаља. Јужна Америка, која се већим дијелом убраја у „трећи свијет“, до средине осамдесетих имала је раст од 4-6 % док је у деведесетима раст пао на један до два посто.¹²

У току преговора се највише спорило око питања из сфере тзв. специјалног механизма заштите, који се односи на случајеве када увоз пољопривредних производа у неку земљу пређе 40 процената. Тада се уводе инструменти предвиђени таквим инструментом, а оно што се допушта је увођење додатне заштите од 15 процената. Индијски министар Камал Нат је рекао да је граница постављена сувише високо.¹³ Заложено се за њено спуштање како би предвиђени механизам могао раније дјеловати, а земља примијенити ефикаснију заштиту свог тржишта и сиромашних пољопривредника. Индијски министар трговине је упозорио и да би изнијети приједлози могли изазвати поплаву јефтиних производа на тако великом тржишту какво је индијско и довести у питање животе десетина, па и стотина милиона сиромашних индијских сељака.

Велики проблем је настао и око соје, чији је велики произвођач САД. Американци су тражили ниске царине, Кинези баш и нису пристајали (соја је битан дио кинеске исхране).

Кина је објавила да се противи напорима богатих држава да "гурну" земље у развоју у специјалне споразуме за поједине индустријске секторе, а да истовремено задрже право да штите своје осјетљиве пољопривредне производе. Такви напори о закључивању секторских послова иду далеко изван оквира свјетских преговора о пољопривреди договорених у Хонг Конгу 2005. године, рекао је кинески представник Лу Саанкун.

Прогнозе челника СТО, Ламија, након неуспјеха преговора у Женеви су да ће свјетска трговина наставити да се смањује у овој и вјероватно 2010. години, можда и више од производње, што ће нарочито нанијети велику штету извозно оријентисаним привредама. Он је позвао да се рунда преговора из Дохе о либерализацији свјетске трговине настави што је прије могуће, јер је то најбоља мјера на тржишту против покушаја протекционизма. "Задржавање отворене, правичне и транспарентне глобалне климе у свјетској трговини од виталног је значаја за економски опоравак", сматра Лами.¹⁴ Он није желио да прогнозира када би преговори рунде из Дохе у оквиру СТО могли бити настављени, али је рекао да очекује формирање новог америчког трговинског тима.

¹² www.newsvoa.com, 28.7.2008.

¹³ www.emportal.co.yu, 31.7.2008.

¹⁴ www.madeinmontenegro.com, pristup 24.2.2009.

4. Закључак

Због чега су ови преговори пропали? Ако се узме у обзир то да се Доха рунда сматра свакако најкомплекснијим преговарачким процесом још од претходне Уругвајске рунде која је након осам година окончана споразумима о мноштву трговинских олакшица, али и оснивањем СТО (умјесто дотадашњег ГАТТ-а), то питање постаје крајње сложено. Учесници у овој дебати, а било их је колико и чланица СТО (с правом вета на завршни документ), жељели су да дају неупоредиво мање од онога што су жељели да добију.

За сваки пољопривредни производ неко жели одређене изузетке, боље услове, дозвољене субвенције, мање квоте за увоз... А све зато да би домаћи пољопривредни произвођачи били задовољни. Нико не жели сељаке и тракторе на улицама, нити миграцију радне снаге из руралних у урбане дијелове. Не желе развијене земље дозволити гашење сектора производње хране, јер је то питање од виталног интереса. А произвођачи неће производити ако немају адекватну зараду, а то не могу имати ако нису конкуретни, па ће држава мало „припомоћи“.

Свакако да постоје разлике између позиција земаља у развоју у зависности од величине њиховог пољопривредног сектора, њиховог нивоа конкурентности и њихових увозних потреба. Али све земље у развоју у својим приједлозима наглашавају потребу адекватног и оперативног специјалног и диференцијалног третмана за даљне циљеве политика о смањењу сиромаштва.

Трговина пољопривредним производима би могла играти важну улогу у борби против сиромаштва. Али тренутна правила која управљају трговином у пољопривредном сектору иду у корист богатим, а не сиромашњи земљама. Богате земље улажу велике суме новца како би заштитиле интересе својих произвођача, док у исто вријеме присиљавају сиромашње земље да отворе своје тржиште субвенционираном увозу. Постизање непристрасног и праведног резултата СТО преговора ће бити једна врста теста. Земље у развоју не би требало да потпишу нови споразум, уколико он не задовољава њихове развојне потребе.

Сагледавајући споразуме који су потписани, они наглашавају велику неусаглашеност између циљева постављених у Дохи и онога што је остварено на крају преговора. Доха је као крајњи исход донијела велико разочарање за неразвијене земље.

Принцип праведности мора бити осјетљив на услове који постоје у земљи. Неразвијенима се мора дати специјални третман којим се признаје да прилагођавање на нова трговинска правила захтијева високе трошкове у земљама у развоју, чија је популација најосјетљивија. Постављање развојних приоритета треба да чини окосницу споразума. Постоји и хитна потреба да се смањи заштита за радноинтензивну робу (текстил и прехранбене производе).

Како су царинске баријере опадале, развијене земље су се све више служиле нецаринским баријерама, што је недопустиво. Потребне су институционалне реформе које ће омогућити транспарентност процеса преговарања и које ће довести до праведнијих трговинских споразума.

За неке од најмањих и најсиромашнијих држава трошкови процеса трговинске либерализације су већи од потенцијалних добити. Чињеница је да су трошкови процеса либерализације и прилагођавања привреде већи код земаља у развоју, стопе незапослености више, слабије сигурносне мреже и сиромашнија тржишта ризика, па се све то мора узети у обзир приликом трговинских преговора и потписивања споразума.

Неуспјешна рунда Доха обиљежава и један други аспект цијеле ствари, односа моћи међу чланицама. У садашњем тренутку САД нису више у стању да намећу вољу свима осталима, што је најјасније показала блокада у којој се нашла Доха рунда преговора. Снажно је исказан интерес земаља реформисаних економија, али и интерес сиромашних земаља у пољопривредној сфери.

С обзиром да земље у развоју чине двије трећине чланства СТО-а, већину неухрањене свјетске популације и преко 90% пољопривредних произвођача, њихови приједлози би се требали узети у обзир, а не само комерцијални интереси развијених земаља и мултинационалних компанија.

Будућност за економије земаља у развоју и неразвијених о питању пољопривреде ће тешко бити 'свијетла'. Развијене земље неће дозволити гашење пољопривредног сектора, нити миграцију радне снаге из руралних подручја услед виталних интереса, а увијек ће постојати начин да се 'убаце' финансијска средства од стране државе за подржавање пољопривредних произвођача, која се неће 'косити' са правилима СТО. Ако се и присиле да избаце субвенције на готове производе, увијек ће постојати могућност да бесплатно подијеле краве, овце, козе и др. , као и саднице, ђубриво... и безброј других видова прелијевања средстава у тај сектор. И стога не треба да нас изненађује став Индије против либерализације тог дијела тржишта, јер су свјесни да не могу бити конкурентни ни на свом тржишту, услед већ наведеног финансирања сопствене производње пољопривредних производа од стране високоразвијених земаља и вјештачки стварања вишкова производње. На жалост већинског дијела свјетске популације јаз између развијених и неразвијених ће тешко бити смањен у ближој будућности.

Литература:

1. Чомски, Н., 1999, Профит изнад људи: неолиберализам и глобални поредак, Светови, Нови Сад
2. Ковачевић Р., 2004, *СТО и либерализација послје Дохе*, Привредна изградња бр.1-2
3. McGuirk A., 2002, *The Doha Development Agenda*, Finance and Development, Vol. 39, No.3
4. United States International trade Commission
5. www.emportal.co.yu
6. www.madeinmontenegro.com
7. www.economy.rs